

**Міністерство освіти і науки України
Управління освіти і науки
Рівненської обласної державної адміністрації
Рівненський інститут Університету «Україна»**

**«ЛЮДИНА І СУСПІЛЬСТВО:
ЕКОНОМІЧНИЙ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ
РОЗВИТОК»**

**Матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної
конференції
12 квітня 2021 року**

Рівне – 2021

Рекомендовано до друку Вченою радою Рівненського інституту Університету «Україна», протокол № 4 від 27.02.2021 р.

Рецензенти:

Мальчик Мар'яна Василівна – доктор економічних наук, професор кафедри маркетингу Національного університету водного господарства і природокористування, завідувач кафедри маркетингу.

Черніговець Тетяна Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри документальних комунікацій та бібліотечної справи Рівненського державного гуманітарного університету.

Людина і суспільство: економічний та соціокультурний розвиток: матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Рівне: Рівненський інститут Університету «Україна», 2021. – 172 с.

Випуск вміщує доповіді за напрямками роботи конференції: особливості економічного розвитку держав та локальних цивілізацій в умовах глобалізації; історія, теорія та практика соціальної роботи: проблеми та перспективи; психологічні аспекти розвитку особистості в умовах суспільних трансформацій; Україна у світовому суспільно-політичному, культурному та релігійному просторі: минуле і сучасність; інноваційні освітні технології у просторі Нової української школи.

Для науковців, аспірантів, докторантів, викладачів вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації, учителів загальноосвітніх навчальних закладів різного типу, а також усіх зацікавлених проблемами економічного поступу держав, локальних цивілізацій, розвитком загальнолюдської культури на різних історичних етапах з урахуванням етнічних, психологічних, релігійних, політичних, соціальних та інших секторів, а також проблемами світоглядної самореалізації особистості.

© Рівненський інститут
Університету «Україна», 2021
© Автори

ЗМІСТ

Розділ 1

Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, обліку та фінансів в Україні

Герасименко Н.П. Інформаційні технології в процесі управління.....	5
Гнатюк А.А. Економічна доцільність при виборі методу нарахування амортизації.....	12
Євшко О., Матвійчук О.В. Фінансовий механізм здійснення господарської діяльності суб'єкта господарювання.....	14
Квітчук І., Макух Т.О. Структура формування та оптимізація розміщення фінансових ресурсів підприємств.....	16
Колпаков Ю., Макух Т.О. Процес планування як один із головних напрямків ефективного управління підприємства.....	19
Кохно Ю.О., Макух Т.О. Роль фінансових ресурсів у функціонування виробництва.....	22
Літвінчук В., Макух Т.О. Концепція управління підприємством.....	25
Мартінова І.М., Познаховський В.А. Порівняльний аналіз податкових систем європейських країн в контексті інтеграційних процесів.....	27
Матвійчук Л.О. Аудит основних засобів аграрних підприємств: Перспективи розвитку.....	34
Матвійчук О.В., Познаховський В.А. Методи аналізу фінансової стійкості суб'єктів господарювання.....	37
Нагорна О.В. Актуальні проблеми оподаткування аграрних підприємств відповідно до податкового законодавства України.....	45
Плисюк Т.Г. Система ризик-менеджменту у венчурній діяльності.....	49
Школяр–Шуліпа О.І., Познаховський В.А. Методи оцінки конкуренто спроможності підприємства.....	52

Розділ 2

Історія, теорія та практика соціальної роботи: проблеми та перспективи

Ступницький В.В., Ступницька Н.І., Срібна Є.В. Фундаментальні аспекти формування особистості школярів початкових класів в період соціальної медіакультури.....	62
Черніговець Т. І. Інформаційна діяльність громадських організацій осіб з інвалідністю.....	65

Розділ 3

Педагогіко-психологічні аспекти розвитку та реабілітації особистості в умовах суспільних трансформації

Буга І., Чернієнко О.А. Фізичний стан і ставлення студентів до фізичної культури і спорту в умовах сучасної освіти.....	71
Вронська В.М. Психологічна компетентність медичних сестер дошкільних навчальних закладів, як умова успішної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.....	93
Гаврилюк О.А., Хомич І.С. Особливості переживання стресу студентами.	102
Герасименко Л.Б. Психологічні особливості девіантної поведінки підлітків в умовах суспільних трансформацій.....	112
Кушнерук Л.О., Новак Т.В. Любов до себе як актуальна проблема сьогодення.....	115
Музиченко Д.С., Шпак С.Г. Психологічний аналіз професійної придатності студентів-медиків в умовах трансформаційних процесів суспільства.....	117
Назарець Л.М., Якимова Я.Л. Особливості прояву основних симптомів ПТСР.....	120
Новак Т.В. Формування стресостійкості у сучасному мінливому суспільстві.....	127
Руденко Н.М. Педагогічні умови виховання відповідальності у дітей з порушенням мовлення.....	131
Сергієнко О.А., Юрчук Л.В. Теоретичні основи тілесно-орієнтованої терапії.....	138
Шпак С.Г. Особливості психокорекції підлітків у кризовий період...	141

Розділ 4

Україна у світовому освітньому просторі: минуле і сучасність

Хильчук Ю.В. Розуміння сутності мови у зміні мовного буття.....	148

Розділ 5

Сучасні дослідження правової та історичної науки

Герасименко О.А. Цехові організації як соціокультурний феномен міської культури України ранньої епохи феодалізму.....	152
Красовська А.М. Правове регулювання державної допомоги самотнім матерям.....	158
Лебедева Г.В. Механізм захисту права власності Європейським Судом з прав людини.....	161
Мельник О.В. Надання безоплатної правової допомоги у період карантину.....	166

Зустрічайте негатив із позитивною реакцією. Позитивне ставлення не дасть вам зануритися у почуття пригніченості.

Поважайте свої успіхи, навіть якщо вони здаються вам маленькими та незначними, і хваліть себе за них. Можна завести щоденник успіхів і щодня відзначати в ньому свої маленькі перемоги.

Список використаних джерел

1. Стресостійкість. як і для чого її використовувати в життєвих ситуаціях? Електронний ресурс. Режим доступу : <https://ns-plus.com.ua/2018/03/14/stresostijkist-yak-i-dlya-chogo-yiyi-vykorystovuvaty-v-zhyttyevyh-sytuatsiyah/>

УДК 159.923.2:316.36

*Руденко Н.М., к. психолог. н., доцент
кафедра дошкільної педагогіки і
психології та спеціальної освіти імені
проф. Т. І. Поніманської, Рівненський
державний гуманітарний університет*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИХОВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

У Базовому компоненті дошкільної освіти (2021 р.), що є державним стандартом першої ланки системи освіти України, відмічається: «На кінець дошкільного періоду життя в дитини мають бути сформовані базові характеристики особистості: довільність, самостійність і відповідальність, креативність, ініціативність, свобода поведінки і безпечність, самосвідомість, само ставлення, самооцінка» [1].

У документі зазначається, що дитина наприкінці дошкільного віку має передбачати результати своєї діяльності, знати їх значення для себе і тих, хто поряд, усвідомлювати свою відповідальність за вчинене; здатна досягати поставленої мети [1].

Сучасне суспільство вибудовує стратегію свого розвитку на засадах громадянських свобод і демократії, найважливішими ознаками якої є відповідальність. Таке бачення суспільного розвитку обумовлює актуальність питань формування відповідальності особистості [2].

У вітчизняній психології, педагогіці проблемі відповідальності були присвячені роботи І. Беха, Г. Беленької, Л. Грядунової, О. Кононко, В. Савченко, Т. Фартухової, М. Левківського, О. Сухомлинської, Н. Огренич, В. Оржеховської, Т. Фасолько та ін.

Більшість науковців вважають, що відповідальність особистості – це якість, яка є регулятором поведінки, тому і визначення відповідальності подається через опис способів і форм поведінки. На наш погляд, відповідальність проявляється в діяльності та виступає не тільки як засіб зовнішнього контролю и зовнішньої регуляції поведінки особистості, але і як засіб самоконтролю і саморегуляції. [6].

Фасолько Т., узагальнюючи дослідження вітчизняних педагогів і психологів, дає наступне визначення відповідальності як характеристики ставлення особистості до людей: «Це системна якість, завдяки сформованості якої людина стає здатною усвідомлювати віддалені наслідки своїх вчинків, у неї розвивається висока сензитивність до моральних ситуацій» [8, с. 8].

Проте, недостатньо, на нашу думку, досліджувалися питання виховання відповідальності у дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку (ПМР). Але відомо, що порушення мовлення тією чи іншою мірою (залежно від характеру цих порушень) впливають на діяльність та поведінку дитини, негативно позначаються на формуванні всього психічного життя [7].

Порушення мовленнєвого розвитку ускладнюють процес адаптації, спілкування з оточуючими, нерідко заважають правильному формуванню пізнавальних процесів, емоційно-вольової сфери та якостей особистості. Порушення мовлення часто спричиняють низку вторинних відхилень, які створюють картину аномального розвитку дитини в цілому [7].

Порушення мовлення, обмеженість мовленнєвого спілкування часто негативно впливають на формування особистості дитини, викликають психічні відхилення, специфічні особливості емоційної та вольової сфери, сприяють розвитку негативних властивостей характеру (сором'язливості, безвідповідальності, нерішучості, негативізму, почуття неповноцінності). Саме тому окреслене питання набуває особливого значення при вивченні дітей з ПМР та розробці адекватного змісту корекційної навчально-виховної роботи, у процесі якої необхідно враховувати різноманітні особливості психічних процесів, станів і властивостей особистості [7].

М. Шеремет підкреслює, що мовленнєва діяльність формується і функціонує в тісному зв'язку з розвитком психіки дитини, з різними її процесами, що відбуваються в сенсорній, інтелектуальній, афективно-вольовій сферах. Розкриття зв'язків між мовленнєвими порушеннями та іншими сторонами психічної діяльності дає можливість визначити оптимальні шляхи впливу на психічні процеси, що беруть участь в утворенні мовленнєвої вади [3].

Фахівці зі спеціальної освіти зазначають, що на формування особистості дитини з особливими освітніми потребами (ООП) впливають не лише середовище і генотип, але й такі психічні процеси як: пам'ять, увага, відчуття, сприймання, воля, мислення, уява та мовлення. Але, варто зазначити, що саме мовлення посідає одне з центральних місць у процесі психічного розвитку дитини і формуванні її особистості [5].

Порушення мовлення, обмеженість мовленнєвого спілкування часто негативно впливають на формування особистості дитини, викликають психічні відхилення, специфічні особливості емоційної та вольової сфери, сприяють розвитку негативних властивостей характеру (сором'язливості, безвідповідальності, нерішучості, негативізму, почуття неповноцінності). Саме тому окреслене питання набуває особливого значення при вивченні дітей з ПМР та розробці адекватного змісту корекційної навчально-виховної

роботи, у процесі якої необхідно враховувати різноманітні особливості психічних процесів, станів і властивостей особистості [7].

Необхідно відмітити, що у дітей з порушеннями мовлення розвиток особистості протікає складніше. Такі діти складають особливу групу дітей та потребують допомоги не лише у мовленнєвій сфері [5].

У літературі визначено психолого-педагогічні умови виховання відповідальності у дітей з ПМР, серед яких виділяють «використання в освітньому процесі закладу спеціальної освіти всієї різноманітності психолого-педагогічних методів дошкільної корекційної педагогіки.

Особливості застосування цих методів зумовлені специфікою мовленнєвого розладу, структурою співвідношення первинних і продуктивних порушень мовлення дитини, її віковими ознаками» [3, с. 14-15].

У процесі виховання відповідальності у дітей з ПМР необхідно, щоб вони, по-перше, засвоїли зміст завдання; по-друге, необхідно створити намір виконати завдання; особистісний сенс його виконання; по-третє, необхідно навчити дітей плануванню своїх дій; врахуванню термінів закінчення справи і формування звички доводити справу до кінця [6].

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив обґрунтувати змістову структуру вихованості відповідальності у дітей старшого дошкільного віку з III рівнем ЗНМ, яка складається з когнітивного, емоційно-вольового та поведінкового компонентів.

Когнітивний компонент містить знання про сутність відповідальності, моральні норми її дотримання, уявлення про обов'язки. Емоційно-вольовий компонент означає позитивне ставлення до моральних норм та обов'язків, які регулюють прояв відповідальності. Поведінковий компонент – це практичні вміння прояву відповідальності.

Показниками когнітивного компонента було обрано: знання про сутність відповідальності, моральні норми, які регулюють прояви цієї властивості та способи їх застосування у власному житті, міжособистісних взаєминах; усвідомлення необхідності виконання певних обов'язків та

здійснення морального вибору з урахуванням конкретних умов (звичних і нових ситуацій); уявлення про такі поняття, як «обов'язок», «совісна» і «безсовісна» людина.

До показників емоційно-вольового компонента можна віднести: емоційно-позитивне ставлення до моральних норм, що регулюють прояви відповідальності; вміння оцінювати ситуацію з погляду необхідності прояву відповідальності, бажання діяти відповідним чином; позитивне ставлення до обов'язку як поведінкової норми; налаштованість на прояви відповідальності в різних сферах життя.

Показниками поведінкового компонента виступають: готовність відповідати за наслідки своїх рішень, здатність покласти на себе обов'язок; вміння добровільно відмовлятися від приємного на користь необхідного, діяти за власною спонукою, без заохочень чи примусу ззовні; прогнозувати свої дії та їхні наслідки і на основі цього вибирати правильний спосіб їх реалізації; контролювати і регулювати свою поведінку без допомоги дорослого чи однолітків.

На підставі розроблених компонентів і показників були визначені рівні вихованості відповідальності у дітей старшого дошкільного віку з III рівнем ЗНМ: низький, середній, високий.

Нами було проведено експериментальну роботу з апробації педагогічних умов виховання відповідальності у дітей старшого дошкільного віку з III рівнем ЗНМ. Базою дослідження виступав ЗДО № 40 м. Рівного.

Результати нашого діагностичного обстеження рівнів вихованості відповідальності в дошкільників з ПМР показало, що переважна більшість дітей має недостатні знання про сутність відповідальності; якості, якими характеризується відповідальна людина, що негативно позначається на їхніх оцінних судженнях, поведінці. У таких дітей часто прояви відповідальності зумовлюються контролем з боку дорослих, побоюванням одержати догану або прагненням отримати схвалення і винагороду. Іноді дошкільники з порушеннями мовлення називали моральну норму, правильно оцінювали

поведінку однолітків, але не змогли мотивувати свою оцінку. Більшість дітей не хотіли приймати участь в дослідженні, не проявляли інтересу до завдань.

Для підвищення рівня вихованості відповідальності, формування вольових якостей особистості, співпереживання, чуйності до чужого болю, наполегливості та старанності у дітей старшого дошкільного віку з ПМР нами було запропоновано систему педагогічних умов:

1. Виховна робота буде ефективною, якщо логопедичні заняття з дітьми з ПМР будуть включати завдання з подолання порушень мовлення, а також спеціальні вправи з розвитку емоційно-вольової сфери дошкільників.

2. Робота логопеда з виховання відповідальності у дітей дошкільного віку з ПМР має бути в тісному контакті з психологом і вихователями закладу спеціальної освіти.

3. Виховання відповідальності буде ефективним, якщо застосовувати психологам закладів спеціальної освіти у своїй роботі з дітьми з ПМР спеціальні заняття комунікативного тренінгу.

Для реалізацій першої педагогічної умови виховання відповідальності у дошкільного віку з порушеннями мовленнєвого розвитку ми на логопедичних заняттях застосовували наступні прийоми: засвоєння дітьми змісту логопедичного завдання, виникнення особистісного сенсу його виконання; створення наміру виконати завдання; планування своїх дій; врахування термінів закінчення справи; звичка доводити справу до кінця. Достатньо ефективними для розвитку емоційно-вольової сфери дітей дошкільного віку були нейропсихологічні, дихальні та кінезіологічні вправи.

Для реалізацій другої педагогічної умови виховання відповідальності у дітей дошкільного віку з порушеннями мовленнєвого розвитку проводилась планова корпоративна робота логопеда, вихователя і психолога закладу спеціальної освіти. Для реалізацій третьої педагогічної умови виховання відповідальності у дошкільників з ПМР проводилися заняття з розвитку емоційно-вольової сфери і комунікативний тренінг (за І. Мартиненко) [4].

Після формувального етапу експерименту у дітей з ПМР в експериментальній групі змінилися рівні вихованості відповідальності. Діти намагалися проявляти відповідальність через власні вчинки; розуміли, що таке чесність, доброта, обов'язок; добровільно відмовлятися від приємного на користь необхідного, удосконалилися навички контролю над собою в різних проблемних ситуаціях. Проте, апробація методики показала необхідність удосконалення прийомів і засобів виховання емоційно-вольового компонента відповідальності у дітей з III рівнем ЗНМ.

Таким чином, після проведення всіх етапів психолого-педагогічного експерименту, можна зробити висновок про те, що ефективність розробленої та експериментально перевіреної нами методики виховання відповідальності в дітей старшого дошкільного віку з ПМР на основі визначених педагогічних умов була доведена результатами збільшення кількості дітей з середнім і високим рівнем та зменшення дошкільників з низьким рівнем вихованості відповідальності.

Результати експериментального дослідження, на нашу думку, можуть використовуватись в практиці роботи закладів спеціальної освіти при організації виховної та корекційно-розвиткової роботи з дітьми з порушеннями мовленнєвого розвитку.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / Авт.група: Байер О. М., Безсонова О. К., Брежнева О. Г., Гавриш Н. В., Загородня Л. П., Косенчук О. Г., Корнєєва О. Л., Лисенко Г. М., Левінець Н. В., Машовець М. А., Мордоус І. О., Нерянова С. І., Піроженко Т. О., Половіна О. А., Рейпольська О. Д., Шевчук А. С; Під кер. Т. О. Піроженко. Київ, 2021. [Електронний ресурс]. URL: <https://ezavdnz.m CFR.ua/book?bid=37876>
2. Беленька Г. В. Формування відповідальності у дошкільників. Педагогічний процес: теорія і практика. 2015. № 1-2 (46-47). С. 63-67.
3. Логопедія: підручник / за ред. М. К. Шеремет. Вид. 5-те. Київ: Видавничий дім «Слово», 2018. 856 с.
4. Мартиненко І. В. Комунікативний тренінг для дошкільників з порушеннями мовлення: Навчально-методичний посібник. Харків:

Видавництво Ранок, ВГ «Кенгуру». 2018. 120 с. (Серія «Інклюзивне навчання»).

5. Потапенко О. М., Опанасюк І. С. Сучасні підходи до вивчення особистості дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2012. Вип. 21. С. 225-227. [Електронний ресурс]: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_019_2012_21_59 (дата звернення 22 вересня 2020 р.)

6. Руденко Н. М. Особливості виховання відповідальності у дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку. Актуальні проблеми дошкільної та спеціальної освіти. Матеріали III Міжнародних педагогічних читань пам'яті професора Т. І. Поніманської. Рівне: Видавець О. Зень, 2020. С 203-206.

7. Трофименко Л. І. Особливості розвитку особистості дошкільників з мовленнєвими порушеннями. [Електронний ресурс]. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/.pdf> (дата звернення 20.03.2020 р.)

8. Фасолько Т. С. Виховання відповідальної поведінки у дітей старшого дошкільного віку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.08. Київ, 2000. 18 с.

*Сергієнко О. А., здобувач вищої освіти
ступеня магістр, спец. «Психологія»,
Рівненський інститут Університету
«Україна»*

Науковий керівник:

*Юрчук Л. В., к.і.н., завідувач кафедри
кафедри психології, соціальної роботи та
гуманітрних дисциплін, Рівненський
інститут Університету «Україна»*

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТІЛЕСНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ТЕРАПІЇ

В сучасній психології засновником тілесно-орієнтованої терапії (далі ТОП) можна вважати Вільгельма Райха, що був при житті учнем Зігмунда Фрейда і згодом, відійшовши від психоаналізу, головну увагу в своїй роботі приділив впливам на тіло. Його «соматична вегетотерапія», яка пов'язувала м'язові і психологічні зажими, набула право на життя. Ідею Райха

